

НОЋ ЈОШ УВЕК ТРАЈЕ

Новица Тадић, собом самим, прир. Драган Хамовић, Завод за проучавање културног развитака, Београд 2020

У освит обележавања десетогодишњице смрти песника Новице Тадића (†2011), Драган Хамовић је приредио књигу, симболичког и веома интригантног наслова *Новица Тадић, собом самим*. Сачињена од аутопоетичких исказа који уоквирују ову збирку: „Белешке о мојим књигама” и „Искази”, и средишњег непрекинутог избора песама – „Нема коначног текста”, ова књига открива нам овог песника још једном у пуној снази језичке и филозофске запитаности и забринутости над судбином света, али нам пружа поглед на Новицу Тадића и његово песништво, из једне личније (ауторске) перспективе. Како приређивач у краткој напомени на крају књиге каже, овај избор је „замишљен као једна могућа поема у чијем је средишту њен песник”, те да „ова мала спомен-књига проговара из првог лица јединине самог Новице Тадића”. Издавач, Завод за проучавање културног развитака, од 2018. године додељује награду која носи име овог великог песника, младим песницима и песникињама, те се овом књигом остварује јединство између аутора и установе која додељује награду, али још једном указује на величину и значај Новице Тадића и његовог поетског стваралаштва.

Неће бити новост ако кажемо да је Новица Тадић један од најзначајнијих и најаутентичнијих песника, који су обележили последњих тридесетак година XX и првих десет година XXI века. „Живети”, вели песник, „аутентично живети. Из аутентичног живота искрсавају оригиналне идеје и мисли-водиље кроз живот и уметност. Ако си песник и ћифта, ниси ни једно ни друго како ваља. Можда је то онда твоја срећа која је гора од несреће. Изложеност свему и свачему, отвореност егзистенције, доносе нам луцидне тренутке и увиде које не могу имати ’нормални’ људи. Нормалан човек је корњача у оклопу стегнут са свих страна, тром и јалов”. Четрдесетак година учествовања у књижевном и јавном животу, у периоду дезинтеграције комунизма и ескалације сукоба, а затим и доба транзиције, оставиле су трага на ту аутентичност живота и певања, које је опседнуто злим и тамним стварима, обличјима и људима. Песник се, попут „потукача”, креће градским улицама и слика црнило које види „као какав сликар, од злог лика, али у језику путујући, исписује(м) страшну хронику којој нема краја ни почетка.”

Поезија је за Тадића, у тим условима у којима је настајала и била нека врста ослонца у животу, а то потврђује и овај његов исказ: „За мене је писање преживљавање, а не преношење поруке.” Зато писање песама за Тадића није било „играрија”, већ улагање себе у поезију, трајно и неповратно: „Мораш дати све, да би добио мрвицу. Мораш из свог живота,

који се расипа, изабрати оно што можеш положити у шкрињу стиха, и самог себе не изневерити. А смрт је увек близу. Немаш много времена.” Писање за нашег песника је борба са злим, са тамом, са демонима, зато је говорио како је његова „машта мрачна” и како су његове „емоције тамне”, а да је поезија настала од његових осећања света – „лоше се осећам у свету”. Али и из таквог осећања, може се родити нешто добро, као што је то зло и та тама наших живота изродила добру поезију. Можда би неко, попут Раичковића и рекао да је среће да ове песме никада нису морале да настану, али као што знамо добра уметност настаје у кризи, јер криза нагони уметнике да стварају. Уљуљканост ствара таштину. Тадићев „крвопис” („Дивља долино”) и „психодневник” настајали су нервозним записивањем фрагмената, минијатура, записа, кратко, штуро, без много речи, а са много смисла, јер како је казао: „Много речи – плева на ветру!”; „Не волим патетику; волим детаље, лексику, примерене фразе, одабране слике, прозорљивост брзог снимка, искричавост ироније.”

Песме Новице Тадића, да парафразирамо стих његове песме „Људи у обрнутим вратима” нису песме, само се чини да су песме, оне су овештале истине о свету и човеку у том свету. „Песма Новице Тадића је увеличавајуће језичко тело које нам помаже да се лакше суочимо са суровом истином света, и да суровост те истине, кроз естетску димензију језика, ипак некако поднесемо.”¹ „Вехементни призори Тадићеве имагинације суштинске су и крајње истине, непатворен језик бола, над изгубљеним човековим домом под небом, под непрекидним налетима расуте грађе смислених здања. Прожет парадоксима као новим наметом бесконачне трпње, мучнине и страха, песнички свет Новице Тадића је истовремено надахнут контраигром, креативним непосустајањем пред бесконачним и увек новим суновратима и наопако схваћеним заветом – ићи напред унатрашке, са раширеним прстима ’пуним хаоса.’”² Тадићева огледала таме и „огледања у таму”³ као нека врста света у огледалу, чинила су да стварима, људима, облицима, одразима, видимо друго лице. „Изокренут свет” (Микић) Тадићевих песама, није само његов поетски имагинаријум, већ је то сликовито исказана истина, сликовит приказ „људи у обрнутим вратима” који нису људи, а праве се да су људи. Свет и анти-свет. Светско и анти-светско. Свети и несвети.

Меланхолија је још један од првих покретача Тадићевих песама, уопште Тадићевог виђења света. „Меланхолија се прелива преко сваке речи”, каже песник у песми „Песма, 1993”. „Не могу да се отргнем од несреће, од меланхолије, од проклетства”, говорио је песник у својим

¹ Михајло Пантић, „Новица Тадић: Анахорет у Београду”, *Од стиха до стиха*, НБ „Стефан Првовенчани”, Краљево 2014, 64.

² Тања Крагујевић, „Архив туге и друга огледала”, *Кораџи*, књ. 38, св. 7–8, 2007, 134–135.

³ Исто, 148.

интервјуима. „Црно сунце” (Кристева) надвило се над светом и Тадић, као сваки добар песник, у том исијавању таме, пребира по несрећи, тражећи остатке света, чувајући их од заборавља. Писати о тами, о мраку, о злу је увек и писање о ономе што је насупрот томе, о добру, о светлу, или макар указивање на њега. „Меланхолија је однос са тамним основама бивствовања – а ’тамно’ овде не значи никакво обезвређивање. Оно не означава супротност некаквој доброј и лепој светлости. ’Тама’ овде није синоним помрчине пакла, него живе вредности, која је пандан светлости. Мркљине су зле, оне су нешто негативно. Тама пак припада домену светлости и обе заједно сачињавају тајну суштинског. Ка овој тами тежи меланхолија, знајући да тама изнедрјује облике и чини их присутним у свој њиховој јасноћи.”⁴ Јунак Тадићевих песама је неко коме светлост смета: „Као да сам неко коме светлост смета, / по ведром дану не одлазим / на градски трг, где се гомиле гурају. // Држим се зидова, дрвореда и сенки, / и ретких клупа / постављених дуж главног булеvara. // Гледам само бесове како се ломе, / а не знам ко је шта, / ни какву заставу изнад себе подиже. // Па ипак, понекад сам и ја вампир / који у летње подне своју / сенку јури, и не сустигне је никада” („Као да сам неко коме светлост смета”).

Однос према божанском и Богу је, такође, видљив и кроз само схватање поезије. Песме Новице Тадића су и мала демонска сплеткарења, али и мале покајне молитве: „Не певам, не пишем, изгоним / из себе зле духове, па бришем њихов траг” („Кад ме саблазан свлада”). Иако је у својим раним збиркама „богогазио” („Тамни пењач”), у новијим песмама се однос према Богу мењао, толико да су неке његове песме постале праве покајне молитве: „Кад помислим на себе, убрзам корак, па се кришом прекрстим” („Хришћанин у граду”). „Господ је милостив. Спасиће он и понеког разбојника. Песме остају на земљи, неке као драч, неке као уређен врт са стазама које воде према небу.” Давање себе за мрвицу смисла: „Дај ми мрвицу, Господе, и исцели ме” („Безвредне похвале”). Песма је исцељење, мрвица је божански дух, песник је покајани разбојник: „Чини ми се да могу писати молитве само као покајани разбојник. Без наглашене наде у спасење, искрено, са дна огреховљене душе. Отуда су те молитве моје молитве. Ако су искрене, оне могу постати и молитве других људи.”

Књига *Новица Тадић, собом самим* пружа одговоре зашто је Тадић писао песме, његов немирни и хитар дух није био способан да анализира, да разлаже, већ да хитро записује. Није волео прозу, јер је „данас лако писати, нарочито прозу, имаш толико модела за идентификацију да не мораш да тражиш себе, можеш да нађеш модел, најтеже је изаћи из модела,

⁴ Романо Гвардини, „О смислу меланхолије”, *Градац*, бр. 160–161, 2006–2007, 138.

имати неку аутентичност” („Борхес је одустајао”), а Тадић је писањем давао целог себе, да би себе и нашао. Ево, навршило се и десет година од смрти песника Новице Тадића, а да се сада одједном врати међу нас, опет би могао да настави тамо где је стао, јер „ноћ још увек траје” („Јутарња песма”).

Жарко Н. МИЛЕНКОВИЋ
Филозофски факултет у Новом Саду
Одсек за српску књижевност и језик
Докторске студије
zarkomilenkovic@hotmail.rs

РАДОСТОТВОРНА СВЕЛОСТ СВЕТЕ СОФИЈЕ ЦАРИГРАДСКЕ

Хараламбос П. Статакис, *Свети Софија Божија: мистичка светлост Велике Цркве и њена архиепископска одежда*, превео са грчког Максим (Васиљевић), Интерклима-графика – Севастијан прес – Манастир Тврдош, Врњци – Алхамбра, Лос Анђелес – Требиње 2020

Чињеница да српско историјско, духовно, књижевно, ликовно и архитектонско наслеђе иманентну укорененост налази у византијском свету, те да контакт са Византијом као духовном/културном константом, чуваром древног јелинског духа и носиоцем хришћанства, фигурира као залог континуитета и показатељ конститутивног места српске културе у оквиру европског/медитеранског културног и духовног ареала, нашла је природни одјек у рецентној књизи Хараламбоса Статакиса о Цркви Премудрости Божије, индикативно посвећеној управо и српском народу. Ово дело грчког нефролога ретке поливалентне образованости опажа се као драгоцену стваралачку појаву чији значај ојачава спознаја о раритетном постојању дела монографске природе у српској култури која сагледавају јединственост цариградског храма. У тренутку када бележи рукопис, након треће посете Светој Софији новембра 1995. године, аутор настоји да открије разлоге због којих Храм непрекидно привлачи пажњу посетилаца различитих вероисповести: очаравају ли мозаици, оригиналност оновремених архитектонских решења, декоративност, грандиозност или специфично конституисање светлости? Према свестан да у хиперилуминираним и мегаломанским околностима савременог света осветљење или велелепност сами по себи мало кога могу да задиве, Статакисова књига хипостаза је потраге за одговорима на наведене претпоставке упитне интонације, потраге за интелектуалном спознајом, духовном/осећајном проживљеношћу простора Храма,